

С. Горбатюк

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМ

Розкрито особливості сучасного гуманітарного розвитку українського суспільства та проаналізовано причини невдач у реалізації проголошених реформ у соціогуманітарній сфері. На підставі аналізу сучасної політики у сфері охорони здоров'я, освіти, культури доведено актуальність формування інституційних засад гуманітарної політики у контексті створення умов для розвитку людського потенціалу. Визначено основні заходи, спрямовані на модернізацію державної гуманітарної політики. Обґрунтовано доцільність ухвалення стратегічного документа – концепції державної гуманітарної політики як складової системи соціогуманітарної безпеки, важливого механізму формування демократичної соціальної правової держави.

Ключові слова: гуманітарна політика, соціогуманітарний розвиток, державне управління.

Світовий досвід довів, що лідерами серед високорозвинених країн стали ті, які досягли високих стандартів у сфері освіти, охорони здоров'я, культури. У філософії їх гуманітарної політики безпека людини, суспільства, держави безпосередньо пов'язується із спроможністю влади забезпечити захист людини і її прав, створити умови для розширення свобод людини і досягнення сталого результату. Натомість в українському суспільстві тривалий період часу залишаються невирішеними проблеми нерівності та надмірної поляризації суспільства, реалізації соціального та духовного потенціалу особистості, формування її ціннісних орієнтацій тощо, які стають джерелом загострення соціальних відносин і посилення суперечностей суспільного розвитку. Дискусії довкола формування єдиного соціогуманітарного простору, що до цього часу не принесли очікуваного результату, відсутність у системі державного управління концепції і стратегії гуманітарного розвитку та розвитку людського потенціалу ставлять під сумнів прогрес України як людиноорієнтованої держави. А звідси і виникають суперечності між задекларованими на законодавчому рівні цілями та реальним станом соціогуманітарного розвитку і безпеки в країні.

В Україні в умовах сучасних реформ, що охоплюють такі важливі сфери суспільного життя, як освіта, охорона здоров'я, культура, виникає питання уникнення фрагментарності державної політики і формування комплексного підходу до забезпечення сталого людського розвитку. Якісні зміни у сфері соціогуманітарного розвитку в Україні можливо досягти за умови формування та поетапної реалізації ефективної державної гуманітарної політики, одним із головних компонентів якої є забезпечення комплексного, системного, складного завдання – розвитку людського потенціалу.

У сучасній парадигмі державного управління питання формування та реалізації державної гуманітарної політики посідають одне із провідних місць. Проблематика гуманітарної політики у контексті формування державотворчого потенціалу нації, української національної ідеї, суспільної свідомості була порушена у працях

О. Валуєвського, М. Жулинського, М. Поповича, І. Кураса та інших. Окремий блок наукових робіт, серед яких публікації В. Трощинського, П. Ситника, В. Купрійчука та інших, присвячено висвітленню історичних передумов й аналізу джерел формування державного впливу на розвиток гуманітарної сфери в Україні.

Важливим доробком у напрямі теоретико-методологічного обґрунтування перспектив творення та реалізації державної гуманітарної політики стали праці фахівців у галузі державного управління, що розкривають результати дослідження управлінської діяльності в окремих сферах у процесі суттєвих змін суспільного розвитку. Зокрема теоретичні та прикладні аспекти державної політики у сфері освіти, науки, культури, охорони здоров'я розкривались у працях М. Білинської, Л. Гаєвської, В. Карлової, Т. Лукіної, П. Петровського, А. Попка, Я. Радиша, І. Розпутенка та інших науковців.

Водночас, незважаючи на численні наукові дослідження, експертні та аналітичні роботи, залишаються недослідженими належно питання взаємовпливу різних складових соціогуманітарного розвитку у контексті формування державної гуманітарної політики. В умовах реформ крізь призму забезпечення сталого людського розвитку потребують подальшого вивчення особливості й механізми формування та реалізації державної політики у контексті узгодження державно-управлінських рішень у сфері освіти, охорони здоров'я, культури. Наростання суперечностей процесів соціогуманітарного розвитку та потреба в адекватному державному управлінні актуалізує необхідність комплексного, міждисциплінарного, інтегративного дослідження гуманітарної політики, пошуку перспектив її модернізації. Тому метою статті є з'ясування передумов і розробка концептуальних основ формування моделі гуманітарної політики в Україні на сучасному етапі реформ.

Державна гуманітарна політика в її широкому розумінні має багатовимірне спрямування, пов'язана із поняттям безпеки і диверсифікована за низкою напрямів, насамперед: державна демографічна політика, державна політика у сфері формування та розвитку людського потенціалу (охорона здоров'я, освіта, наука й інновації, культура, фізична культура і спорт); державна політика у сфері формування ідейно-свідомісного потенціалу та національного самоусвідомлення; державна політика у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина; державна політика у сфері національних відносин і релігії.

Нова концепція гуманітарної безпеки, запропонована ООН, апелює до зв'язку гуманітарної безпеки (human security) і людського розвитку у контексті вирішення національних і глобальних проблем через нову парадигму сталого людського розвитку [1], еволюція якої призвела до переосмислення сутності гуманітарної політики. У системі сучасної гуманітарної політики базовими елементами розвитку людського потенціалу фактично стали охорона здоров'я і освіта, які значною мірою є визначальними, підґрунтям для реалізації завдань усіх напрямів державної гуманітарної політики. Не випадково економічно розвинені країни саме охорону здоров'я і освіту розглядають як головну умову забезпечення соціогуманітарного розвитку і безпеки, формування людського капіталу, запобігання стрімкому поглибленню соціальної нерівності тощо.

У цивілізованому світі висновки про ефективність державної політики відносно людини ґрунтуються на концепції людського розвитку, основним стратегічним інструментом якої є Індекс людського розвитку. Відображене у першому докладі ПРООН у 1990 р. поняття людського розвитку розглядалося як процес розширення спектру вибору, найбільш важливими елементами якого є тривале і здорове життя, отримання освіти та

достойний рівень життя. До додаткових елементів вибору було зараховано політичну свободу, гарантовані права людини і самоповагу [2]. Як сукупний показник рівня розвитку людини в окремій країні ІЛР вимірює досягнення країни з позиції здоров'я, освіти і фактичного доходу громадян, для чого поводиться оцінка індексів: Індексу очікуваної тривалості життя і довголіття (здоров'я і довголіття вимірюються показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні); Індексу освіти (доступ до освіти вимірюється очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку і середньою тривалістю навчання дорослого населення); Індексу валового національного доходу (визначає достойний рівень життя, що вимірюється величиною ВНД на душу населення в доларах США за паритетом купівельної спроможності).

Орієнтація системи поглядів на людину, підвищення якості життя, розширення та вдосконалення її можливостей у різних сферах для особистісного розвитку та соціогуманітарного прогресу держави призвела до розширення поняття “людський розвиток”. Головний контент було доповнено акцентами на збереження позитивних змін упродовж тривалого періоду часу, протидію процесам, які породжують пригнічення людини та посилюють структурну несправедливість. Так, надаючи пріоритет принципам соціальної справедливості, стійкості, поваги до прав людини, у доповіді ПРООН 2010 р. було уточнено поняття людського розвитку. Згідно з документом, людський розвиток є процесом розширення свободи людей жити тривалим, здоровим і творчим життям, здійснення інших цілей, що, на їхню думку, наділені цінністю; активно брати участь у забезпеченні справедливості і стійкого розвитку на планеті. Таке визначення передбачає, що людський розвиток враховує три компоненти: добробут, розширення реальних свобод людини так, щоб забезпечити процвітання; розширення прав і можливостей, а також агентність (можливість людини і груп діяти та отримувати цінні результати); справедливість – розширення власного капіталу, зростання соціальної справедливості, забезпечення стійкості результатів у часі, дотримання прав людини та інших цілей суспільства [3].

Із розширенням поглядів на людський розвиток було піддано корегуванню ІЛР, а також доповнено перелік індикаторів для його вимірювання. Так, у 2010 р. було введено три нові індикатори: Індекс людського розвитку, скорегований з урахуванням соціально-економічної нерівності, Індекс гендерної нерівності, Індекс багатомірної бідності, в яких також враховуються показники стану охорони здоров'я й освіти. Отже, охорона здоров'я й освіта є складовими гуманітарної політики, за якими визначається стан людського розвитку в країні, її місце у світовому співтоваристві, а також ефективність національної політики стосовно людини.

Дієвим інструментом гуманітарної політики на національному рівні є нормативно закріплені стратегічні документи, що ґрунтуються на визнаних суспільством цінностях. В. Трошинський наголошує, що саме людська особистість, її свобода, гідність, соціальна справедливість як найважливіші цінності сучасної цивілізації мають формувати основу концепції гуманітарного розвитку українського суспільства [4]. Підтримуючи кращі європейські традиції, у Конституції України людина визнана найвищою соціальною цінністю. На розвиток положень Основного Закону соціальні і гуманітарні права людини знайшли закріплення у чинному законодавстві. Людина стала центром гуманітарної політики. Однак на сьогодні в державному управлінні не сформовано єдиної концепції розвитку державної гуманітарної політики як цілісної, багаторівневої, багатofункціональної, багатосуб'єктної системи, що забезпечує нову якість

соціогуманітарного розвитку і безпеки через активізацію людського капіталу і людського розвитку. Про це свідчить сучасний стан управлінської практики, коли державна гуманітарна політика характеризується сегментарністю, відсутністю глибокого аналізу взаємозв'язків і взаємовпливів її різних складових, що загалом визначають системність, послідовність, повноту та довершеність процесів її формування та реалізації.

Об'єктивний аналіз людського розвитку в Україні свідчить, що в період соціально-економічних криз значно погіршилось здоров'я населення України. Безпрецедентне зростання смертності, нерівність в доступі до якісної медичної допомоги, велика доля витрат населення на послуги з охорони здоров'я, дефіцит кваліфікованих медичних кадрів, недостатність фінансових і матеріальних ресурсів, неефективна система управління – це ті виклики, з якими зіштовхнулася вітчизняна система охорони здоров'я.

Відповіддю на ці проблеми з боку влади стало ініціювання низки масштабних державних цільових програм у різних сферах охорони здоров'я, більшість із яких не була профінансована на 100%, а задекларовані цілі так і залишились на рівні політичних гасел. Європейське регіональне бюро ВООЗ і надалі акцентує на високих показниках захворюваності та смертності населення України, низькому рівні тривалості життя, відсутності можливості отримувати належну медичну допомогу. Так, середня тривалість життя в Україні на п'ять років нижча, ніж у Європейському регіоні, на дев'ять років нижча, ніж у державах-членах ЄС; смертність удвічі перевищує показники в країнах Європи; за станом здоров'я громадян Україна посідає одне з найнижчих рейтингових місць у європейському регіоні і залишається лідером у поширенні соціально небезпечних захворювань. Високий рівень захворюваності населення зумовив демографічну кризу в Україні [5]. Неефективність наявної медичної інфраструктури, низький рівень та висока собівартість медичних послуг також негативно вплинули на розвиток системи охорони здоров'я в Україні. Таким чином гостро виникло питання реформи. Однак, незважаючи на внутрішні потреби і міжнародні зобов'язання України у рамках підписання Угоди про асоціацію з ЄС поступово наблизити стандарти у сфері охорони здоров'я до європейських за орієнтирами програми ЄС "Європейська стратегія здоров'я –2020", впровадження реформи було значно загальмовано.

Фактично інституційна реформа розпочалась із прийняттям законодавства, яким унормовано питання децентралізації, державних гарантій, фінансування в системі охорони здоров'я. Перебудова системи охорони здоров'я, відповідно до реформи децентралізації, надала можливість об'єднаним громадам самостійно розвивати систему надання первинних медичних послуг на власній території. Згідно зі ст. 32 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" [6], до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у рамках власних повноважень належить управління закладами охорони здоров'я, організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм; у рамках делегованих повноважень – забезпечення доступності і безоплатності медичного обслуговування на відповідній території, розвитку всіх видів медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі лікувальних закладів усіх форм власності, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я тощо.

Реформа сільської медицини стартувала із прийняттям Закону України “Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості” [7], яким визначено широкі повноваження влади на місцевому рівні у сфері охорони здоров’я щодо забезпечення гарантій рівного доступу громадян до якісного та ефективного медичного обслуговування.

Формування госпітальних округів як мережі вторинної ланки охорони здоров’я стало принципово новим кроком у розвитку вітчизняної системи охорони здоров’я, що мав на меті не лише покращити якість медичних послуг в об’єднаних громадах, а й узгодити дії центральних і місцевих органів влади у подальших процесах реформ. Станом на 10 січня 2018 р. в Україні було створено 82 госпітальні округи, в яких діяли 40 госпітальних рад, прийнято 15 планів розвитку госпітальних округів у 7 областях [8].

Зміна філософії фінансування охорони здоров’я була запроваджена відповідною Концепцією [9], нормативно-правова основа впровадження якої формувалася згідно з планом заходів із її реалізації [10]. Нововведенням стало створення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення [11], автономізація бюджетних закладів охорони здоров’я, створення госпітальних округів, запровадження нової моделі фінансування медичної допомоги, введення моніторингу реалізації реформи фінансування системи охорони здоров’я тощо. Прийняття у 2017 р. Закону України “Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення” [12] має на меті унормувати питання встановлення гарантій з медичного обслуговування, зокрема визначити державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг із медичного обслуговування та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій.

Поняття “гарантованого пакету” в медичному обслуговуванні у міжнародній практиці зважає на чітке визнання прав на отримання медичних послуг, бюджетне фінансування, визначення пріоритетності видів медичних послуг. Практика запровадження гарантій у системі медичних послуг вибрана та діє в Болгарії, Хорватії, Естонії, Грузії, Угорщині, Польщі, Румунії, Казахстані та інших країнах. Встановлення гарантованого пакету дозволяє досягти цілі щодо удосконалення системи охорони здоров’я, зокрема операціоналізації права на охорону здоров’я, відповідності між цілями у сфері охорони здоров’я і наявними ресурсами, підвищення соціальної легітимості гарантій, покращення планування та управління, підвищення якості послуг, оптимізації процедури прийняття рішень щодо використання ресурсів на уповноважені державні органи й офіційні процеси [13].

Однак нині головними перешкодами на шляху реформи охорони здоров’я залишаються як управлінські, адміністративні, ресурсні проблеми, насамперед відсутність необхідних знань для впровадження реформ у управлінців на місцевому рівні, опір реформам, а також недостатній рівень кваліфікації, оплати праці, мотивації до професійного зростання, покращення якості роботи медичних працівників. У підсумку – серед населення дедалі більше поширюється дефіцит довіри до вітчизняної системи охорони здоров’я.

Вочевидь перед державним управлінням в Україні постають невідкладні завдання щодо формування єдиного медичного простору, оптимізації управління галуззю, удосконалення чинного законодавства, прозорого фінансування державою витрат на

медичні послуги у межах гарантованого державою пакету, забезпечення пацієнтам реалізації права на вибір медичного закладу, лікаря, дієвий контроль за якістю медичних послуг, а також формування ефективної системи координації діяльності усіх суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері людського розвитку. У розвинених країнах умовою забезпечення людського розвитку є відповідальне ставлення до здоров'я з боку людини та формування здорового способу життя, що належить до завдань системи охорони здоров'я, а також виховується в системі освіти. Тому ознакою сучасного гуманітарного розвитку є розуміння освіти не тільки як базису соціальної і професійної успішності та мобільності населення, формування свідомісно-ціннісних орієнтацій громадян, а й формування здоров'я людини і населення загалом як особистого і соціального капіталу.

Загалом, рівень фізичного, морального, духовного здоров'я населення детермінується низкою чинників, серед яких – висока якість освіти і культури. Отже, характерною особливістю сучасної гуманітарної політики є зміцнення інституту освіти та посилення його ролі у соціогуманітарному розвитку суспільства. За роки становлення в незалежній Україні системи освіти як соціального інституту, головною метою якого є забезпечення конституційного права громадян на освіту, держава так і не змогла вирішити низку проблем, серед яких невідповідність змісту, організації, результатів навчання суспільній потребі у формуванні інноваційної, патріотичної особистості, висококонкурентного фахівця, особистості високої соціальної культури.

Розуміння, що формування нової якості життя людини в Україні неможливо забезпечити без ефективної освіти, виразно проявилось у спільній думці про необхідність реформування системи освіти. Сучасна реформа передбачає системну трансформацію сфери освіти, головна мета якої – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи – до вищих навчальних закладів [14]. Радикальна модернізація змісту і організації системи освіти спрямована на осучаснення змісту і форм освіти, запровадження нових стандартів на основі компетентнісних підходів, впровадження сучасних освітніх програм, ефективних внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості освіти, формування нових моделей підготовки фахівців, академічної свободи учасників освітнього процесу, забезпечення автономії закладів освіти, формування їх якісного контингенту, а також удосконалення управління і фінансування галузі, розвиток державно-приватного партнерства тощо.

У зв'язку з реформою освіти у 2017 р. ухвалено новий Закон України “Про освіту”, Постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р. затверджено Державний стандарт початкової освіти, що визначив вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, нині діють Закони України “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту” в редакції від 28.09.2017 р. і 05.03.2017 р. відповідно, “Про вищу освіту” в редакції від 01.01.2018 р. Триває робота над розробкою нових законів у цих секторах освіти.

У рамках децентралізації, згідно зі ст. 66 нового Закону “Про освіту”, чітко визначено повноваження органів місцевого самоврядування, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності освіти; планують та забезпечують розвиток мережі закладів освіти; мають право засновувати заклади освіти, реорганізовувати та ліквідувати їх; забезпечують рівні умови для розвитку закладів освіти всіх форм власності тощо. Водночас цей закон не

передбачає права органів місцевого самоврядування на безпосереднє управління закладами освіти, а також втручання у внутрішню діяльність закладів освіти, чим забезпечується принцип автономії останніх.

Не менш важливим напрямом реформи, що пов'язаний із децентралізацією, є оптимізація мережі закладів освіти. Застосовуючи міжнародний досвід Англії, Канади, скандинавських країн, при впровадженні реформи в Україні запроваджено практику створення опорних шкіл та їх філій. Станом на 10 квітня 2018 р. в Україні створено 504 опорні школи, із них 208 – в об'єднаних територіальних громадах, і 970 філій опорних шкіл, із них 390 – в об'єднаних територіальних громадах. Із 15221 загальноосвітніх навчальних закладів – 9567 (62,8%) перебувають в управлінні РДА, 5654 (37,1 %) – в управлінні органів місцевого самоврядування (міст обласного значення, об'єднаних територіальних громад) [15]. Необхідно зазначити, що ці дії стали відповіддю на виклик, який власне є одним із факторів у визначенні потреб реформування мережі закладів освіти, – проблему нерівності та якості освіти. Як наголошують експерти CEDOS, основною проблемою шкільної системи в Україні є значна нерівність між селом і містом, малими, середніми і великими містами. Оптимізація шкільної мережі через посилення спроможності місцевого самоврядування може принести бажані результати. Однак, на їх думку, соціально-економічні характеристики родин учнів відіграють більшу роль у забезпеченні якості освіти, ніж шкільні характеристики, тому прогноз експертів не є оптимістичним: ця оптимізація не призведе до зменшення освітньої нерівності між містом і селом [16].

Із позиції забезпечення людського розвитку ситуація є критичною, адже фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень саме високий рівень освіти визначають основним чинником зниження ризику бідності та підвищення доходів. Окрім того, вони обґрунтовують позицію, що саме освітній чинник виконує більш захисну та стимулюючу роль, аніж заходи державної соціальної політики щодо підтримки населення [17]. Вочевидь державна гуманітарна політика має враховувати особливості структурної перебудови системи освіти, при цьому серед основних заходів – стимулювання спроможності місцевої влади, зокрема через застосування всіх механізмів державного регулювання, не виключаючи питання підготовки кадрів.

Також у процесах реформування потрібно більше уваги приділити соціокультурній функції освіти, зокрема формуванню та передачі соціального досвіду. Формування свідомісно-ціннісних орієнтацій особистості, основою яких є повага до людини, визнане в суспільстві ціннісне ставлення до світу, є одним із головних завдань сучасної системи освіти і гуманітарної політики загалом. Ґрунтуючись на фундаментальних принципах забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина, гуманітарна політика актуалізує ідею гармонізації духовних цінностей у контексті об'єднання суспільства. Тому визначальна роль у системі сучасної гуманітарної політики має належати механізмам забезпечення культурного, духовного розвитку як основи формування соціально відповідальної особистості, зростання добробуту та розвитку конкурентоспроможного суспільства. Враховуючи це, І. Розпутенко наголошує, що без подолання духовної, національної бідності відповідно до правових та інших стандартів, подолати матеріальну бідність неможливо, адже вона буде відтворюватися в наступних поколіннях українців [18]. Тільки за умови виховання особистості як носія національної свідомості, забезпечення права кожного на реалізацію соціального потенціалу в межах шкали визнаних суспільством гуманістичних цінностей можливо формування нових

контурів соціогуманітарного розвитку. Цілком логічно, що це завдання гуманітарної політики, зокрема таких її складових, як політика у сфері освіти, культури.

У розвинених суспільствах політика у галузі культури покликана сприяти утвердженню сучасної ціннісної основи соціального буття. Однак в Україні загальною національною проблемою політики у сфері культури стала втрата її соціальних орієнтирів, і як наслідок – зниження результативності і фрагментарність [19]. У Довгостроковій стратегії розвитку української культури – стратегії реформ зафіксовано завдання щодо визнання центрального місця культури в загальнонаціональному розвитку, посилення ролі культури у соціально-економічному розвитку України; удосконалення правових, структурних, фінансових інструментів підтримки культури; забезпечення доступу до культури, культурного розмаїття України, формування цілісного інформаційно-культурного простору; підтримки інновацій, нових знань, що відповідають викликам XXI ст. [20]. Однак цей документ не достатньо враховує, що однією з форм, у рамках якої відбувається взаємодія і формування навичок культурного діалогу, є освітній простір і система освіти як його складова, що забезпечує не лише навчання, а й виховання індивіда. Системи освіти і культури у їх взаємодії мають стати тим соціальним інститутом, який забезпечуватиме через реалізацію освітньої, виховної, культурної та інших ролей функцію консолідації суспільства, забезпечення соціальної злагоди, формування свідомісно-ціннісних орієнтацій, принципів і стереотипів поведінки людини в полікультурному і соціальному просторі суспільства. Прийняття нового закону про культуру може стати дієвим чинником посилення ролі інституту культури у забезпеченні соціогуманітарного розвитку, зокрема у частині формування людського потенціалу України.

Говорячи про гуманітарну політику у рамках міжнародних зобов'язань України, насамперед у контексті Угоди про асоціацію з ЄС та Порядку денного асоціації, неможливо не визнати, що на сьогодні залишаються невиконаними зобов'язання держави щодо ухвалення низки законів, зокрема стосовно децентралізації влади, визнання неформальної освіти, модернізації соціальних послуг, а також вдосконалення законодавства у сфері доступу до публічної інформації, гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом ЄС тощо. Таким чином, проблема комплексної розбудови соціогуманітарного простору залишається на порядку денному у контексті формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики України.

Крім того проведений аналіз державної гуманітарної політики в Україні дає підстави акцентувати на її структурних проблемах. Сучасний стан управлінської практики, коли державна гуманітарна політика характеризується сегментарністю, відсутністю глибокого аналізу взаємозв'язків і взаємовпливів різних складових, що визначають системність, послідовність, повноту та довершеність процесів її формування та реалізації, доводить потребу пошуку оптимальної стратегії гуманітарного розвитку суспільства та модернізації системи управління. На сьогодні соціогуманітарна безпека визначається станом людського розвитку як підґрунтя економічного, соціального, гуманітарного, культурного потенціалу суспільства. Тому рівень соціогуманітарного розвитку здебільшого залежить від здійсненості реформ охорони здоров'я, освіти, культури, спроможності влади і громадянського суспільства об'єднатися навколо цілей державної гуманітарної політики, створивши дієвий механізм забезпечення людського розвитку.

У контексті сучасних реформ, коли значно посилюється роль соціального партнерства, відповідальність людини за власне благополуччя і розвиток суспільства, зміщуються акценти з централізованого управління на посилення спроможності місцевої

влади, основні завдання державної гуманітарної політики доцільно спрямувати на: максимальне залучення потенціалу людини для забезпечення її соціальних потреб і розвитку; запровадження філософії людиноцентризму у всіх сферах державного управління; формування та реалізацію державної політики щодо забезпечення людського розвитку крізь призму ствердження системи поглядів на людину як головне національне багатство.

Реальна і ефективна модернізація гуманітарної політики може бути реалізована за умови надання їй статусу національного проекту формування належних умов для забезпечення людського розвитку. Для цього на державному рівні необхідно забезпечити політичну, правову, організаційну, інформаційну, матеріально-технічну підтримку реалізації інноваційних управлінських моделей і форм діяльності щодо формування та реалізації гуманітарної політики як головного елемента в системі забезпечення людського розвитку. У ході реалізації цього національного проекту доцільно розробити і ухвалити стратегію гуманітарного розвитку України.

Першочерговими завданнями державної гуманітарної політики мають стати: формування єдиного гуманітарного простору в Україні; забезпечення безумовного пріоритету принципів людиноцентризму і справедливості в системі державного управління у сфері людського розвитку; підвищення рівня професійної компетентності управлінських кадрів (державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування); активна державна підтримка розвитку конкуренції у сферах розвитку людського потенціалу; забезпечення прозорості державної підтримки всіх суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері людського розвитку; заохочення інвестицій в інноваційні проекти, спрямовані за забезпечення людського розвитку в Україні.

Висновки

Комплекс проблем у соціогуманітарній сфері детермінує проектування та реалізацію концепції державної гуманітарної політики як складової системи соціогуманітарної безпеки, важливого механізму формування демократичної соціальної правової держави. Основні підходи до модернізації різних складових гуманітарної політики мають бути взаємозалежними і доповнювати один одного. Ухвалення стратегічного документа, що регламентуватиме засади державної гуманітарної політики, з огляду на сучасні потреби забезпечення соціогуманітарного розвитку, дозволить визначити принципи, напрями, завдання, механізми забезпечення гуманітарного розвитку України, створити єдину систему формування та реалізації ефективної політики у сфері забезпечення людського розвитку шляхом об'єднання зусиль усього суспільства, унормувати концептуальні засади модернізації механізмів державної політики у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, ґрунтуючись на принципах взаємодоповнення та взаємовпливу всіх її складових, залучення та взаємодії всіх суб'єктів її формування та реалізації, особливо спрямовуючи зусилля на створення умов для реалізації соціального потенціалу людини і громадянина, підвищення авторитету держави у світі. У документі мають бути визначені пріоритетні стратегічні напрями та механізми державної гуманітарної політики, визначені цілі та індикатори їх досягнення, завдання щодо модернізації інститутів державного управління.

Теоретичними джерелами сучасної гуманітарної політики, її фундаментальною основою має стати напрацьований сучасною наукою арсенал ідей щодо забезпечення людського розвитку. Серед них: постулат про цілісність соціогуманітарного простору,

гармонія політики у різних сферах, спрямованих на забезпечення розвитку людини, орієнтація на цінності українського суспільства, глибинне розуміння пріоритетів державної гуманітарної політики, стимулювання процесів самоорганізації, саморозвитку, постійного навчання, виховання людини як транслятора гуманістичних ідей і цінностей.

Темою подальших досліджень може стати аналіз механізмів державного управління у соціогуманітарній сфері як головної передумови забезпечення соціальної функції держави.

Список використаної літератури

1. Human Development Report ; Published for the United Nations Development Programme (UNDP). N.-Y. ; Oxford : Oxford University Press, 1994. URL : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.
2. Human Development Report (1990). N.-Y. ; Oxford : Oxford University Press, 1990. URL : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf.
3. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development : Human Development Report, 2010. 20-th anniversary edition. URL : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf.
4. Трощинський В. П. Історичні передумови й джерела формування державних підходів до розвитку гуманітарної сфери в Україні та спроба їх практичної реалізації в добу національно-визвольної боротьби 1917 – 1920 рр. / В. П. Трощинський, П. К. Ситник, В. М. Купрійчук // Вісник НАДУ. 2016. № 2. С. 107. (Серія: Державне управління).
5. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Про реформу охорони здоров’я в Україні” // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 21. С. 29. Ст. 450.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
7. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості : Закон України № 2206-VIII від 14.11.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 32.
8. Моніторинг децентралізації станом на 10 січня 2018 р. URL : http://decentralization.gov.ua/monitoring2018_01_ua#main-info.
9. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров’я : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1013-р від 30.11.2016 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-р>.
10. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров’я на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 821-р від 15.11.2017 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250432586>.
11. Про утворення Національної служби здоров’я України : Постанова Кабінету Міністрів України № 1101 від 27.12.2017 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorennya-nacionalnoyi-sluzhbi-zdorovya-ukrayini>.
12. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 31.
13. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні. URL : http://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf.
14. Реформа освіти та науки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-osviti>.

15. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України ; станом на 10 квітня 2018 р. URL : <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Monitoring-Detsentralizatsiya-10.04.2018-1.pdf>.

16. Самохін І. Демографічна криза та нерівність в українській шкільній системі: аналіз нової бази даних “Шкільна карта України”. URL : <https://cedos.org.ua/edustat/graph>.

17. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2012. С. 175.

18. Розпутенко І. В. Цивілізаційний вибір України в умовах глобалізації // Вісник НАДУ при Президентові України. 2017. № 1. С. 120. (Серія “Державне управління”).

19. Валевський О. Роль державної культурної політики в реалізації реформ в Україні // Стратегічні пріоритети. 2016. № 3 (40). С. 140, 141.

20. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-p>.

*Стаття надійшла до редакції 04.06.2018
Схвалена до друку редколегією 18.06.2018*

S. Horbatiuk

CONCEPTUALIZATION OF THE HUMANITARIAN POLICY MODEL IN UKRAINE AT THE CURRENT STAGE OF REFORMS

The article reveals the features of the contemporary humanitarian development of Ukrainian society and analyzes the reasons for the failures in implementing the proclaimed reforms in the social and humanitarian sphere. Based on the analysis of the current policy in the field of healthcare, education and culture, the relevance of the formation of the institutional foundations of humanitarian policy in the context of creating conditions for the development of human potential has been proved. The main measures aimed at modernization of the public humanitarian policy have been determined. The expediency of the adoption of the strategic document has been justified – the concept of the public humanitarian policy as a component of the system of social and humanitarian security, an important mechanism for the formation of a democratic social state based on law.

Key words: humanitarian policy, social and humanitarian development, public administration.